

בית המדרש הווירטואלי (V.B.M) ע"ש ישראל קושיצקי שלידי ישיבת הר עציון
שיעורים בדרכיה: אישה והלכה

צוות דרכיה, לורי נוביק

ליל הסדר

האם נשים חייבות בכל מצוות הסדר? מהי דרגת החיוב?

- [לחצו כאן](#) כדי לראות גרסה מעודכנת של השיעור עם כלי למידה נוספים באתר דרכיה.
- [הרשמו כאן](#) לניוזלטר כדי לקבל עוד עדכונים ותכנים ממיזם דרכיה.
- נשמח לקבל הערות והארות [כאן](#).

קורבן הפסח

מאת לורי נוביק | עריכה: הרב עזרא ביק, אילנה אלצפן, ושיינע גולדברג
תרגום: שיראל גרסון | עריכה בעברית: עדיה בלנק

בימי המקדש עמד קורבן הפסח במרכזו של מה שאנו מכנים ליל הסדר. מאז יציאת מצרים ולאורך הדורות שבהם היו מביאים קורבנות, קורבן הפסח היה מוקרב בשעות אחר הצהריים של יום י"ד בניסן. בליל ט"ו בניסן משפחות מורחבות היו מתאספות, או שכמה משפחות שונות היו מתאחדות לחבורה, לאכול את הקורבן ולתת שבח לה' יחד.

את קורבן הפסח הראשון הקריבו במצרים, בערב שלפני היציאה:

שמות י"ב, ג-ד

דָּבְרוּ אֶל כָּל עַדְתֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בְּעֶשֶׂר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וַיִּקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׁה לְבַיִת אֶבֶת שֶׁה לְבַיִת.
וְאִם יִמְעַט הַבַּיִת מִהַיּוֹת מִשֶּׁה וַלְקַח הוּא וַיִּשְׁכְּנוּ הַקֶּרֶב אֶל בֵּיתוֹ בְּמִקְסַת נְפֹשֶׁת אִישׁ לְפִי אֲכָלוּ
תִּכְסּוּ עַל הַשֶּׁה.

בתלמוד הירושלמי מובאת מחלוקת תנאים המתבססת על פסוקים אלו באשר לשאלה אם נשים חייבות בקורבן פסח. עצם הכפילות בפסוק "שה לבית אבות שה לבית" דורשת פרשנות, שכן המילים "שה לבית" נראות מיותרות.

תלמוד ירושלמי קידושין א, ז

תני: האשה עושה פסח הראשון לעצמה והשני טפילה לאחרים, דברי ר' מאיר. ר' יוסי אומר: האשה עושה פסח שני לעצמה, א"צ [אין צריך] לומר הראשון. ר' אלעזר בי ר' שמעון אומר: האשה עושה פסח ראשון טפילה לאחרים ואינה עושה פסח שני. מה טעמא דר' מאיר? "איש שה לבית אבות" – ואם רצו לבית. מה טעמא דר' יוסי? "איש שה לבית אבות" – כ"ש [כל שכן] לבית. מה טעמא דר' אלעזר בי ר' שמעון? "איש" – לא אשה. מה מקיימין רבנן? "איש" – פרט לקטן

מה הכוונה בכך שאישה עושה פסח ראשון לעצמה? נראה שהכוונה שהיא חייבת בקורבן הפסח, וניתן להקריב את הקורבן בעבור קבוצה המורכבת מנשים בלבד. רבי מאיר ורבי יוסי לומדים מן המילה "בית" בפסוק כי נשים חייבות בכך. לעתים מילה זו מתפרשת על ידי חז"ל כמתייחסת לאישה.

רבי שמעון, הסובר כי נשים פטורות מקורבן הפסח, מבסס את דבריו על המילה "איש", אשר לדידו מוציאה נשים מן החיוב. אך חז"ל פירשו את המילה "איש" כמתייחסת למבוגר, כלומר למעט ילדים אך לא להוציא נשים מהחיוב.

בדיון מקביל בתלמוד הבבלי, מתבסס רבי יוסי על חלק אחר בפסוק כדי להוכיח שנשים חייבות בקורבן הפסח:

פסחים צא ע"ב
.... ורבי יוסי מאי טעמא? דכתיב בראשון "במכסת נפשת" – ואפילו אשה...

הפסוק מתייחסת ל"מכסת נפשות", ונשים בוודאי נחשבות כנפשות, ועל כן נכללות בחיוב בקורבן. הרמב"ם פוסק כפי השיטות הסוברות שנשים חייבות בקורבן פסח.

רמב"ם הלכות קרבן פסח א, א

מצות עשה לשחוט את הפסח בארבעה עשר לחדש ניסן אחר חצות, ואין שוחטין אלא מן הכבשים או מן העזים בלבד זכר בן שנה, ואחד האיש ואחד האשה חייבין במצוה זו.

חיוב נשים במצווה מרכזית זו בליל הסדר הוא בעל השפעה על חיוב נשים במצוות אחרות, כולל מצוה ומרור.

מצוה ומרור

אנו מצווים מן התורה לאכול מצוה ומרור ביחד עם קורבן הפסח:

שמות י"ב, ח
וְאָכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה צְלִי אֵשׁ וּמִצּוֹת עַל מַרְרִים יֹאכְלֶהוּ:

חיוב נשים בקורבן הפסח (לפי שיטת רבי מאיר ורבי יוסי) כולל גם את חובת אכילת מצוה ומרור איתו. בימינו, כאשר איננו מקריבים את קורבן הפסח, אכילת מרור בליל הסדר היא מצווה מדרבנן, זכר לקורבן ולמרירות שבעבודת מצרים. אך מצוות אכילת מצוה נחשבת למצווה נפרדת מדאורייתא, לאור פסוק נוסף:

פסחים קכ ע"א
אמר רבא: מצוה בזמן הזה דאורייתא ומרור דרבנן. ומאי שנא מרור? דכתיב "על מצות ומררים!" בזמן דאיכא פסח – יש מרור, ובזמן דליכא פסח – ליכא מרור. מצוה נמי [גם], הא כתיב על מצות ומררים! – מצוה מיהדר הדר ביה קרא [חזר לומר בו הכתוב] "בערב תאכלו מצות".

האם נשים חייבות במצוות אכילת מצוה ומרור כשאינן קורבן פסח?

נתחיל במצוות אכילת מצוה, ואז נעסוק במרור.

מצוה

התורה מקשרת שוב ושוב בין איסור אכילת חמץ ובין מצוות אכילת מצוה.

שמות פרק י"ב, יט–כ
שְׁבַעַת יָמִים שָׂאֵר לֹא יִמְצָא בְּבֵיתְכֶם כִּי כָל אֶחָד מִחֲמֻצֹת וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מֵעַדְת יִשְׂרָאֵל בְּגֵר וּבְאֶזְרַח הָאָרֶץ. כָּל מִחֲמֻצֹת לֹא תֹאכְלוּ בְּכָל מוֹשְׁבֵיתְכֶם תֹּאכְלוּ מִצּוֹת:

דברים פרק ט"ז, ג
לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עני כי בחפזון יצאת מארץ מצרים למען
תזכר את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך:

הפסוק בספר דברים קושר גם בין אכילת מצה לבין מצוות זכירת יציאת מצרים.

ככלל, נשים חייבות באיסורים מדאורייתא, כולל האיסורים לאכול חמץ, ליהנות מחמץ, או שיימצא חמץ
ברשותנו. העובדה שנשים כלולות באיסור חמץ היא עניין משמעותי בדיונים תלמודיים בנוגע לחיוב
הנשים באכילת מצה. התלמוד הירושלמי מציג קשר הלכתי ברור בין שתי המצוות הללו:

תלמוד ירושלמי קידושין פרק א, ז
מצתן מהו? אמר ליה: חובה... נאמר "לא תאכל עליו חמץ" ונאמר "שבעת ימים תאכל עליו
מצות לחם עוני". את שהוא בבל תאכל חמץ, הרי הוא בקום אכול מצה. ונשים הרי הן ב'בל
תאכל חמץ', הרי הן בקום אכול מצה. והא תנינן "כל מצות עשה שהזמן גרמא האנשים חייבים
והנשים פטורות"? אמר ר' מנא: חומר הוא מצות עשה שהיא באה מכח בלא תעשה.

הקשר המוצג בתורה בין שתי המצוות מיתרגם להשלכות הלכתיות. מי שחייב באיסור אכילת חמץ,
חייב גם במצוות אכילת מצה. רב מנא מסביר כי עקרון זה דוחה את הפטור הרגיל של נשים [ממצוות](#)
[עשה שהזמן גרמא](#), כיוון שמצוות עשה של אכילת מצה "באה מכוח" מצוות לא תעשה של איסור חמץ.

התלמוד הבבלי לומד את חיוב הנשים בדרך אחרת, שלפיה המילה "כל" בשמות י"ב, יט באה כדי לכלול
נשים באיסור אכילת חמץ. בגמרא כתוב כי מאחר שידוע שנשים פטורות ממצוות עשה שהזמן גרמן,
ניתן היה לחשוב כי נשים פטורות הן ממצוות מצה והן מאיסור אכילת חמץ הקשורים זה לזה. אך המילה
"כל" מדגישה כי גם לנשים אסור לאכול חמץ, וגם על נשים מוטל חיוב אכילת מצה.

פסחים מג ע"א-מג ע"ב
הכתיב [הרי כתוב] "כל" (שמות י"ב, יט). ההוא מיבעי ליה לרבות [זה נצרך לכלול] את הנשים...
אימא ב'בל תאכל חמץ' נמי ליתנהו [אומר שנשים גם אינן חייבות באיסור חמץ], קא משמע לן
[משמיע לנו שחייבות]. והשתא דאתרבו להו [ועכשיו שנכללו הנשים] ב'בל תאכל חמץ' –
איתרבי נמי [גם יוכלו] לאכילת מצה, כרבי אלעזר, דאמר רבי אלעזר: נשים חייבות באכילת
מצה דבר תורה, שנאמר "לא תאכל עליו חמץ" וגו' כל שישנו ב'בל תאכל חמץ' – ישנו באכילת
מצה. והני נשי נמי והנשים האלו גם], הואיל וישנן ב'בל תאכל חמץ' – ישנן בקום אכול מצה.

מגמרות אלה יוצא שנשים חייבות מדאורייתא באכילת מצה, גם בהעדר קורבן הפסח.

רמב"ם הלכות חמץ ומצה ו, י
הכל חייבין באכילת מצה אפילו נשים...

משמעות החיוב היא שנשים חייבות לאכול מצה בכל שלושת הופעותיה בליל הסדר: ראשית, לאחר
הברכה על אכילת מצה; שנית, בכורך, זכר לאכילת קורבן הפסח על מצות ומרורים; ושלישית, כזכר
נוסף לקורבן הפסח שהיה נאכל בסוף הסעודה, באפיקומן,¹ שיייתכן כי זהו הקיום העיקרי של מצוות
מצה.²

מרור

1 משנה ברורה תעז, ב
ואף נשים חייבות בזה
2 רש"י פסחים קיט ע"ב
אין מפטירין אחר מצה אפיקומן- שצריך לאכול מצה בגמר הסעודה זכר למצה הנאכלת עם הפסח, וזו היא מצה
הבצועה שאנו אוכלין באחרונה לשם חובת מצה...

נדמה כי חיוב אישה במצוות מרור ברור אף יותר מחובתה במצוות מצה, שכן המצווה כיום מבוססת על אכילת מרור עם הקורבן, שבו נשים חייבות. רש"י מוסיף כי אפילו לשיטת הפוסקים הטוענים שנשים אינן חייבות בקורבן פסח, נשים חייבות באכילת מרור מדרבנן כיוון שחובת אכילת מרור הולך אחר חובת אכילת מצה:

רש"י פסחים צא ע"ב, ד"ה לית ליה
וכשם שנשים באכילת מצה חובה – הכי נמי במרור.

כך פוסק גם הטור, וכותב כי נשים חייבות באכילת מרור בימינו:

טור אורח חיים הלכות פסח סימן תעב
ואחד אנשים ואחד נשים חייבים... בכל מצות הנהגות באותה לילה כגון מצה ומרור

זוהי ההלכה למעשה.³

ארבע כוסות

במהלך ליל הסדר אנו שותים ארבע כוסות של יין. בגמרא מובאים דברי רבא, המתארים שני היבטים שונים של ארבע הכוסות.

פסחים קיז ע"ב
אמר ליה: ארבע כסי תיקנו רבנן דרך חירות, כל חד וחד נעביד ביה [נעשה בו] מצוה.

מהיבט אחד, ארבע הכוסות באות לבטא את חרותנו. אנשים בני חורין המלאים בשמחה ובהודיה שותים יין.

מהיבט שני, כל אחת מארבע הכוסות מלווה את אחת האמירות של ליל הסדר, ומעניקה לה חשיבות: קידוש, מגיד (סיפור יציאת מצרים), ברכת המזון ו**הלל**.

לפי דברי הברייטא, נשים חייבות בשתיית ארבע כוסות:

פסחים קח ע"ב
תנו רבנן: הכל חייבין בארבעה כוסות הללו, אחד אנשים ואחד נשים....

רבי יהושע בן לוי מצטרף לפסיקה זו, ומסביר כי חיוב נשים בארבע כוסות נובע מן העקרון ההלכתי של **אף הן היו באותו הנס**.⁴

פסחים קח ע"א
ואמר רבי יהושע בן לוי: נשים חייבות בארבעה כוסות הללו, שאף הן היו באותו הנס.

באיזה אופן עקרון זה רלוונטי לארבע הכוסות? באמצעות שתיית היין, כל משתתפי הסדר ממחישים את היותם בני חורין, וזוכרים את נס הגאולה.

שיינע גולדברג, עורכת בדרכיה, מקשרת בין חווית החירות המוחשית של ליל הסדר כפי שהיא באה

³ משנה ברורה סימן תעב ס"ק מה

מצות הנהגות וכו' - כגון מצה ומרור ואמירת הגדה.

⁴ ישנן שתי שיטות עיקריות להבנת העקרון ההלכתי הזה. רש"י מסביר כי לנשים היה תפקיד מיוחד בהבאת הגאולה; התוספות סוברים כי גם הנשים סבלו מן הצרה ונהנו מן הנס, כמו הגברים. להרחבה והעמקה נוספת בנושא, ראי את מאמרנו **כאן**.

לידי ביטוי דרך ארבע הכוסות, ובין החשיבות של חירות כשלעצמה:⁵

שיינע גולדברג, חגיגת החירות בעידן הפוסט מודרני, Times of Israel
יצאנו לחופשי ונגאלנו מעבדות מצרים רק כדי להפוך לעבדי ה' מספר שבועות לאחר מכן. ניתנה לנו החירות להיות מצוים. החירות לבחור בחיים המשמעותיים שאנו רוצים לחיות... ליל הסדר כולו נסוב סביב החוויה. הוא מלא באכילה, ריח ומשחק, אשר בסופו של דבר מובילים אותו לחוש כאילו אנחנו יצאנו ממצרים. לא קשה להבין מדוע פסח הוא אחד מן החגים היהודיים הנחגגים ביותר, שכן חוויה היא הדבר שמחבר אותנו יותר מכל עקרון, פילוסופיה או אפילו גילוי שכינה.

רש"י מציין כאן כי דווקא בזכות נשים צדקניות נגאלו ישראל ממצרים.

רש"י פסחים קח ע"ב, ד"ה שאף
שאף הן היו באותו הנס – כדאמרין (סוטה יא, ב) בשכר נשים צדקניות שבאותו הדור נגאלו; וכן גבי מקרא מגילה נמי אמרין הכי, דמשום דעל ידי אסתר נגאלו; וכן גבי נר חנוכה במסכת שבת (כג, א).

האם בליל הסדר ישנה הכרה בתפקיד שלקחו הנשים בגאולת מצרים?

בגדול, ליל הסדר מתמקד הרבה יותר בקב"ה ובעם ישראל מאשר בתרומתו של כל אדם ספציפי לגאולה. אפילו משה רבנו כמעט שאינו מוזכר בהגדה.

עם זאת, נשים אכן מוזכרות באופן סמלי בליל הסדר, דרך החרוסת שאותה אוכלים יחד עם המרור.

בגמרא מובאים שני טעמים לכך שהחרוסת עשויה להיחשב כמצווה נפרדת, ולכל טעם ישנו השלכה מעשית על הכנת החרוסת:

פסחים קטז ע"א
מאי מצוה? רבי לוי אומר: זכר לתפוח. ורבי יוחנן אומר: זכר לטיט. אמר אביי: הלכך צריך לקהוייה [לעשות אותה חמוצה] וצריך לסמוכיה [לעשות אותה סמיכה]. לקהוייה – זכר לתפוח, וצריך לסמוכיה – זכר לטיט.

מה הכוונה ב"זכר לתפוח"?⁶ הדבר מתייחס למדרש על הנשים הצדקניות שהיו במצרים. במדרש מובא כי נשות מצרים לא נכנעו לשעבוד, ושכנעו את בעליהן להיות עמן ולהעמיד צאצאים. לאחר מכן, אותן נשים ילדו תחת עץ התפוח:

סוטה יא ע"ב
דרש רב עורא: בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור – נגאלו ישראל ממצרים. בשעה שהולכות לשאוב מים הקדוש ברוך הוא מזמן להם דגים קטנים בכדיהן ושואבות מחצה מים ומחצה דגים, ובאות ושופתות שתי קדירות אחת של חמין ואחת של דגים, ומוליכות אצל בעליהן לשדה, ומרחיצות אותן וסכות אותן ומאכילות אותן ומשקות אותן ונזקקות להן בין שפתים, שנאמר: "אם תשכבון בין שפתים" וגו', בשכר תשכבון בין שפתים זכו ישראל לביזת מצרים, שנאמר: "כנפי יונה נחפה בכסף ואברותיה בירקרק חרוץ" [תהלים ס"ח, יד], וכיון שמתעברות באות לבתיהם. וכיון שמגיע זמן מולדיהן, הולכות ויולדות בשדה תחת התפוח, שנאמר: תחת התפוח עוררתיך וגו'...

כשאנו מוסיפים תפוחים או טעם חמצמץ לחרוסת, למעשה אנו מזכירים דרך קערת הסדר את תרומתן

⁵ ניתן למצוא כאן.
⁶ לרוב אנו מתייחסים לתפוחים כאל פרי מתוק, אך נראה כי זנים חמוצים יותר של הפרי, הקרובים יותר לזני הבר המקוריים, היו נפוצים יותר בימי הגמרא.

של הנשים ליציאת מצרים.

התוספות מוסיפים נקודה חשובה לדיון בגמרא בנוגע לחיוב נשים בארבע כוסות:

תוספות פסחים ק"ב ע"ב
שאף הן היו באותו הנס – ואי לאו האי טעמא לא היו חייבות, משום דנשים פטורות ממצות
עשה שהזמן גרמא. אף ע"ג [על גב] דארבעה כוסות דרבנן, כעין דאורייתא תיקון

כפי שצינו לעיל, נשים בדרך כלל פטורות ממצוות עשה שהזמן גרמן. התוספות מסבירים כי הדבר נכון
גם בנוגע למצוות דרבנן, כמו ארבע כוסות בליל הסדר. אך עקרון 'אף הן' מתגבר על הפטור, ומשום
כך נשים חייבות במצווה.

הרחבת עקרון "אף הן היו באותו הנס"

האם עקרון "אף הן היו באותו הנס" חל על מצוות אחרות בליל הסדר?

העקרון אינו רלוונטי לאכילת מצה, לפחות לא מדאורייתא. התוספות מביאים שני הסברים לכך ש"אף
הן" אינו הסיבה לכך שנשים חייבות באכילת מצה, אלא הקשר בין מצוות מצה לאיסור אכילת חמץ הוא
הטעם לכך:

תוספות מגילה ד ע"א, ד"ה שאף
גבי מצה יש מקשה: למה לי היקשא [היקש] ד"כל שישנו בבל תאכל חמץ ישנו בקום אכול
מצה"? תיפוק ליה [תוציא החיוב] מטעם שהן היו באותו הנס! ו"ל [ויש לומר] דמשום האי טעמא
לא מחייבא אלא מדרבנן [שמשום זה הטעם לא היתה האישה חייבת אלא מדרבנן] אי לאו
מהיקשא [אם לא היה נלמד מההיקש]. ורבינו יוסף איש ירושלים תירץ דסלקא דעתך למיפטרה
מגזירה שוה דט"ו ט"ו דחג הסוכות...

אפשרות אחת היא שעקרון אף הן אינו חל על מצוות מדאורייתא, ועל כן אין הדבר רלוונטי למצוות
מצה, שהרי היא מדאורייתא. אפשרות שנייה היא שהעיקרון כן יכול לחול על מצוות מדאורייתא, אך לא
במקרה של אכילת מצה בליל ט"ו בניסן, מאחר שההשוואה בין ליל הסדר ללילה הראשון של חג הסוכות
(שבו נשים פטורות משייבה בסוכה) עלולה להוביל אותנו לחשוב אחרת.

לפי שתי השיטות הללו, עקרון אף הן חל על מצוות דרבנן, אך רק לפי השיטה השנייה ניתן ליישמו
במצוות מדאורייתא. לאור זאת, לפי שתי השיטות, עקרון 'אף הן' עשוי להיות המקור לחיוב נשים
באמירת הלל בליל הסדר.

הלל ומצוות אחרות

המשנה רואה באמירת הלל בליל הסדר את ההמשך הטבעי לסיפור ולחווית יציאת מצרים.

משנה פסחים י, ה

בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, שנאמר (שמות יג) "והגדת
לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים" לפיכך אנחנו חייבין להודות
להלל לשבח לפאר לרומם להדר לברך לעלה ולקלס למי שעשה לאבותינו ולנו את כל הניסים
האלו, הוציאנו מעבדות לחירות מיגון לשמחה ומאבל ליום טוב ומאפילה לאור גדול ומשעבוד
לגאולה, ונאמר לפניו הללויה:

אנו רואים את עצמנו כאילו אנחנו עצמנו יצאנו ממצרים, "לפיכך" עלינו להודות ולהלל את הקב"ה. בזמן

המקדש נאמר ההלל על אכילת קרבן פסח.⁷ כדי שאכילתנו בליל הסדר תהיה חלק מן השבח וההודיה לה', אנו ממסגרים את הארוחה בהלל – קוראים את שני פרקי ההלל הראשונים לקראת סוף המגיד, ואת השאר על כוס היין הרביעית:

משנה פסחים י, ז
מזגו לו כוס שלישי מברך על מזונו רביעי גומר עליו את ההלל ואומר עליו ברכת השיר

התוספות טוענים שנשים חייבות גם בהלל בליל הסדר, מכיוון שנשים חייבות בארבע הכוסות, שעל שתיים מהן קוראים את ההלל:

תוספות סוכה לח ע"א, ד"ה מי שהיה משמע כאן דאשה פטורה מהלל דסוכות וכן דעצרת וטעמא משום דמצוה שהזמן גרמא היא, אף על גב דבהלל דלילי פסחים משמע בפרק ערבי פסחים (דף קח ע"א) דמחייבי בד' כוסות, ומסתמא לא תיקנו ד' כוסות אלא כדי לומר עליהם הלל ואגדה [הגדה]. שאני הלל דפסח דעל הנס בא ואף הן היו באותו הנס...

(ראו [כאן](#) הרחבה נוספת בנושא נשים ואמירת ההלל, כולל הלל בליל הסדר.)

הבית יוסף כותב כי עקרון 'אף הן' מחייב נשים בכל מצוות ליל הסדר:

בית יוסף אורח חיים תעב, כה ואחד אנשים ואחד נשים חייבים בהם. שם (קח ע"א) נשים חייבות בד' כוסות שאף הן היו באותו הנס ומטעם זה צריך לומר שהן חייבות בכל מצות הנוהגות באותו הלילה.

עד כה, ראינו כי נשים חייבות בקורבן פסח, באכילת מצה ומרור, בשתיית ארבע כוסות ובהלל. עכשיו נדון במצוות ההסבה ונעיין במצוות סיפור יציאת מצרים לאור קביעה זו של הבית יוסף.

הסבה

אכילה בהסבה הייתה מקובלת בסעודות חגיגות ביוון וברומא של התקופה הקלאסית. מדברי המשנה משתמע כי מובן מאליו שאנשים מכובדים מסבים בזמן הסעודה, אך היא מדגישה כי בליל הסדר "אפילו עני" צריך לאכול בהסבה.

משנה פסחים י, א
ואפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב

רש"י מסביר כי ישיבה בהסבה היא דרך לחוות את החירות.

רש"י פסחים צט ע"ב
עד שיסב כדרך בני חורין, זכר לחירות, במטה ועל השלחן.

מדוע ישיבה בהסבה מסמלת חירות? בימי המשנה הסבה בזמן הסעודה הייתה סממן של מעמד מכובד, ולא היתה נהוגה בקרב העבדים. סביר להניח שלא היו ספות עם כריות המתאימות להסבה במקום מגורי העבדים. מעבר לכך, מסתבר שבדרך כלל התקשו העבדים להסב בנוחות ובחופשיות בעת הסעודה.

בגמרא מובא כי יש להסב בזמן אכילת מצה ובזמן שתיית ארבע הכוסות. היא ממשיכה ודנה בשאלה

7 משנה פסחים ט, ג
הראשון [פסח ראשון, בי"ד בניסן] טעון הלל באכילתו.

אם נשים נשואות חייבות בהסבה:

פסחים קח ע"א

איתמר: מצה – צריך הסיבה, מרור – אין צריך הסיבה. יין...אידי ואידי [אלו הכוסות ואלו הכוסות] בעו [צריכות] הסיבה...אשה אצל בעלה – לא בעיא [לא צריכה] הסיבה, ואם אשה חשובה היא – צריכה הסיבה. בן אצל אביו – בעי [צריך] הסיבה. איבעיא להו [הייתה להם שאלה]: תלמיד אצל רבו מאי?

מדוע קיים ספק בנוגע להסבה של נשים? רב אחאי גאון סובר כי רוב הנשים פשוט לא נהגו להסב:⁸

שאלתות דרב אחאי פרשת צו שאילתא עז

אשה אינה צריכה הסיבה מאי טעמא לאו דירכא דנשי למזגא. ואי [ואם] אשה חשובה היא צריכה הסיבה

מדבריו עולה כי הסבה הייתה מנהג רווח המסמל חירות לרוב אצל גברים, ורק נשים מסוימות נהגו כך. אך רב אחאי גאון אינו מסביר מדוע כאשר אישה "אצל בעלה" היא אינה מסבה.

הגמרא ממשיכה לדון ביחסים היררכיים: אב ובנו, רב ותלמידו. בהקשר זה מפרש הרשב"ם את ההתייחסות לאישה נשואה כנובעת מפרספקטיבה היררכית על הקשר הזוגי:

רשב"ם פסחים קח ע"א

אשה אינה צריכה הסיבה. מפני אימת בעלה וכפופה לו

אם אישה יראה מבעלה וכנועה לו לחלוטין, יהיה לה קשה להסב בנחת כבת חורין בנוכחותו. המאירי ממשיך בקו מחשבה זה ומוסיף כי אישה חשובה החייבת בהסבה לפי הגמרא היא אישה שנמצאת במערכת זוגית מסוג שונה וכנראה שוויוני יותר, ללא שום צד של שפחות בתפקיד האישה:

בית הבחירה למאירי פסחים קח ע"א

...שאינן חירות לאשה אצל בעלה ואם אשה חשובה היא צריכה הסבה שאין שפחות באישות שלה...

לאור זאת, ניתן להבין את קביעתו של המרדכי כי בתקופתו, במאה ה-13, נחשבו כל הנשים לחשובות:

מרדכי פסחים תוספת מערבי פסחים תריא

דכולהו נשים דידן חשובות נינהו וצריכות הסיבה.

קשה לומר כי כוונתו של המרדכי היא שטבע הנשים השתנה. נראה שהוא מתכוון לכך שמערכות היחסים הזוגיות בתקופתו, או מעמד הנשים בכלל, היו שונים מבעבר.

רבנו מנוח, מפרובנס של המאה ה-13, מציין שלושה דברים נוספים שעשויים להפוך אישה לחשובה, ומסביר את משמעות הדבר:

ספר המנוחה הלכות חמץ ומצה ז, ח

...ואם אשה חשובה היא כלומר שאין לה בעל והיא גברת הבית צריכה הסיבה א"נ [אי נמי] שהיא חשובה בפני ה' אשה יראת השם בת גדולי הדור כוללת שבחי אשת חיל וזאת האשה אם נמנע מציאותה אף על פי שיש לה בעל צריכה הסיבה א"נ [אי נמי] יש לפרש אינה צריכה הסיבה לפי שהיא טרודה בתיקון המאכל והכנתו פטורה מהסבה כמו שפטורה ממצות עשה

⁸ נשים חשובות לא השתתפו באירועים רשמיים ביוון העתיקה. עם זאת, אירועים רומיים כללו מספר נשים בעלות מעמד חברתי גבוה, מה שאולי היה נכון בחברה ההלניסטית. (קתרין מ.ד. דנבין, המשתה הרומאי: מחזה של הוללות. קיימברידג', Cambridge University Press, 2003, 25, 22).

שהזמן גרמא אבל אשה חשובה שיש לה עבדים ושפחות הטורדים בעניני המאכל והיא יושבת בקתדרה צריכה הסיבה.

שתיים מן האפשרויות שהוא מציין תלויות בנסיבות. ראשית, אישה חשובה עשויה להיות אלמנה, הנחשבת חשובה מעצם מעמדה כראש המשפחה. אפשרות נוספת היא שהאישה חשובה כי היא עשירה ובעלת משרתים רבים, ולפיכך היא יכולה לשבת בנחת במקום להתעסק בהכנות לסעודת ליל הסדר.

ההצעה האמצעית שלו לאישה חשובה שונה מן האחרות בכך שהוא מתייחס בה להווייה המהותית של האישה. אישה נחשבת לחשובה לאור מעמדה הדתי ויראת השמיים שלה. אשת חיל אמיתית חייבת בהסבה.

האם כל הנשים בימינו "חשובות"? מהי משמעות הדבר עבורנו?

הלכות מסוימות, ובפרט מצוות הסבה בליל הסדר, תלויות בשאלה אם אדם נחשב לחשוב.

הראשונים מציעים מגוון אפשרויות למצבים שבהם אישה נחשבת חשובה. למשל, אם היא נמצאת במערכת זוגית יותר שוויונית, אם היא ראש המשפחה, אם היא אישה עשירה, או שהיא בעלת מעמד דתי גבוה במיוחד.

במאה השלוש עשרה, כתב המרדכי כי כל הנשים בזמנו נחשבו לחשובות. מה הבסיס לקביעה זו?

הרב משה פיינשטיין דחה את הרעיון כי נשות אשכנז במאה השלוש עשרה השתנו לפתע. אלא, לדעתו, הגברים הבינו כי אין סיבה שישלטו בנשותיהם, והנשים הפנימו את חשיבותן לבעליהן. עומק חדש של הבנה בכל הנוגע למגדר הושג בשלב זה.

שו"ת אגרות משה אורח חיים ה, כ

... שהכירו במשך הזמן שאין להאינשי [לאנשים] במה להתגאות נגד נשותיהן, והנשי הכירו צורך הגדול שיש להאינשי בהן. והמיעוט חשובות שהיו בכל הזמנים היו נשי כאלו שהכירו צורך הבעל בהן, כמו שיש להו צורך בבעליהן, והכירו שגם בעליהן יודעין זה דהסיבה הא אין זה דבר חדש, אלא תיקנו דמעשה אכילתו ושתייתו שחייבה תורה להכיר החירות והגאולה, יהיה באופן שיותר יש בו היכר החירות.

חז"ל הכירו בכך שאישה יכולה להיחשב כחשובה, וככל שמצב החברתי של נשים השתפר כך הכירו הראשונים במעמדן החדש ובהשלכותיו ההלכתיות.

מהי ההלכה למעשה בנוגע להסבה של נשים? השולחן ערוך פוסק כדברי הגמרא. הרמ"א מוסיף כי למרות שכל הנשים חשובות הן אינן נוהגות להסב בפועל, שכן הסבה אינה נחשבת בימינו כדרך חירות.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח תעב, ד

אשה אינה צריכה הסיבה אלא א"כ [אם כן] היא חשובה. הגה: וכל הנשים שלנו מיקרי חשובות (מרדכי ריש פ' ע"פ ורבינו ירוחם), אך לא נהגו להסב כי סמכו על דברי ראבי"ה דכתב דבזמן הזה אין להסב.⁹

השולחן ערוך והרמ"א אינם אוסרים על הנשים להסב. יש בכך היגיון, שכן אם הסבה בעת קיום מצוות ליל הסדר היא מצווה בעבור הגברים, ניתן להתייחס אליה לפחות כאל חומרא בעבור נשים.

9 ראבי"ה חלק ב – מסכת פסחים סימן תקכה
ובזמן הזה... שאין רגילות בני חורין להסב ישב כדרכו

נשים שמנהגן המשפחתי הוא שלא להסב יכולות לבחור להסב כדרך לבטא את חשיבות הנשים בזמננו וכך גם לצאת ידי אפילו כאלה שיש להן, יכולות לבחור להסב כדרך לבטא את חשיבות הנשים בזמננו וכך גם לצאת ידי חובת כל הדעות ביחס לדרך המיטבית לאכול מצה ולשתות ארבע כוסות.

כף החיים תע"ב, כח
דהמנהג בין הספרדים להיסב... נראה דגם בק"ק [בקהילות הקודש] האשכנזים שנהגו הנשים שלא להיסב המחמירה להיסב תע"ב [תבא עליה ברכה] כיון שאינו אלא דנהגו להקל. ולכן כיון שהם חשובות כנז[כר] טוב לצאת אליבא דכו"ע [דכולי עלמא].

סיפור יציאת מצרים

אנו מצווים מן התורה לספר את סיפור יציאת מצרים בליל הסדר:

שמות פרק י"ג, ח
וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּעָבוּר זֶה עָשָׂה ה' לִי בְּצֵאתִי מֵמִצְרָיִם.

בעוד שהפסוק מציין כי יש לספר את הסיפור רק ל"בנך", נראה כי החיוב כולל יותר מזה.¹⁰

הסמלים המרכזיים של הסיפור הם פסח, מצה ומרור, המספרים את סיפור יציאת מצרים בקצרה: מרירות העבדות, גאולת ה' שפסח על בתי היהודים במכת בכורות, ואכילת המצה ביציאה לחירות:

משנה פסחים י', ה
רבן גמליאל היה אומר, כל שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו ואלו הן: פסח מצה ומרור. פסח על שום שפסח המקום על בתי אבותינו במצרים, מצה על שום שנגאלו אבותינו במצרים, מרור על שום שמררו המצריים את חיי אבותינו במצרים

מאכלים וסיפורים שזורים אלה באלה בחוויית ליל הסדר. המצה ממלאת תפקיד מהותי בסיפור יציאת מצרים, והגמרא מרחיבה את תיאור המצה כ"לחם עוני" המופיע בתורה, תוך שימוש במשחק מילים:

פסחים לו ע"א
לחם עני – לחם שעונין עליו דברים הרבה

למעשה, המצה אינה חשובה רק לסיפור המגיד, סיפור יציאת מצרים עשוי להיות מרכיב חיוני בקיום מצוות אכילת מצה. הרמב"ן אף סובר כי מצוות האכילה היא זו עליה נאמר ש"לא יצא ידי חובתו" מבלי להזכיר פסח, מצה, ומרור.

מלחמת ה' ברכות ב ע"ב (בדפי הרי"ף)
אלא ודאי מאי לא יצא ידי חובתו שלא קיים מצוה כהלכה ... אבל לחזור ולקרות אין לנו **ושנינו כיוצא בה כל שלא אמר ג' דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו ולא שיהא צריך לחזור ולאכול פסח מצה ומרור...**

רחל שרנסקי דנציגר כותבת על האופן שבו ההגדה מזמינה כל אחד מאיתנו לספר מחדש ולחוות מחדש את יציאת מצרים:¹¹

רחל שרנסקי דנציגר, ההגדה הפרטית שלי, Tablet
...ההגדה אפילו לא מספקת לנו את היתרון של מהלך סיפורי ברור. מאחר שעלינו לסמוך על עצמנו כדי להעניק לליל הסדר סיפור קוהרנטי, אנו נאלצים להסתמך על מקורות הנמצאים

¹⁰ ראו, לדוגמה, את ספר החינוך, להלן.

¹¹ רחל שרנסקי דנציגר, ההגדה הפרטית שלי, Tablet. 27 במרץ, 2020. ניתן למצוא כאן.

מעבר לגבולות הטקסט עצמו, כגון היכרותנו עם סיפור יציאת מצרים המופיע בשמות ובדברים, ואף חשוב מכך, חששותינו, חוויותינו ורעיונותינו. תהליך זה מכריח אותנו לפעול כסופרים וכמעבדים, וליצור מחדש את סיפור יציאת מצרים בדמותנו... אולי כשמחברי ההגדה הנחו אותנו לראות את עצמו כאילו אנחנו יצאנו ממצרים, הם התכוונו ליותר מאשר לדמיין את עצמנו לובשים טוניקות, צועדים ממצרים אל עבר המדבר עם מצות בשקנו. אולי כוונתם הייתה שעלינו לנצל את ההזדמנות הזו כדי לחוות מה זה אומר להיות המחברים של הסיפור של עצמנו. בכך שהיא משחררת אותנו מן התודעה של קהל פסיבי, ההגדה נותנת לנו חופש להתנסות בהגדרה עצמית, בהדהוד אותו אירוע שההגדה חוקרת.

נשים ואמירת מגידהאם נשים חייבות בסיפור יציאת מצרים?

ההסכמה ההלכתית היא שנשים אכן חייבות בכך. נראה כי השולחן ערוך סבור כי נשים חייבות "בכל מצוות" ליל הסדר:

שולחן ערוך או"ח תעב, יד
גם הנשים חייבות בארבע כוסות ובכל מצות הנוהגות באותו לילה

כפי שראינו, הטור כותב דבר דומה. המשנה ברורה, למשל, מתייחס להלכה זו ככוללת את מצוות סיפור יציאת מצרים:

משנה ברורה תעב, מה
מצות הנוהגות וכו' – כגון מצה ומרור ואמירת הגדה:
האם החיוב של נשים הוא מדאורייתא או מדרבנן? יש לכך השלכה מעשית: אם החיוב הוא מדרבנן בלבד, אישה לא תוכל [להוציא גבר ידי חובה](#) בכך שתקרא חלק מן ההגדה בליל הסדר.¹²

נבחן כעת את שתי השיטות המרכזיות בנוגע לרמת החיוב, ואת ההיגיון העומד מאחוריהן:

א. **חיוב דרבנן:** ראינו שרבי יוסף קארו מבסס את דבריו על עקרון [אף הן היו באותו הנס](#).

בית יוסף אורח חיים תעב, כה
ואחד אנשים ואחד נשים חייבים בהם. שם (קח ע"א) נשים חייבות בד' כוסות שאף הן היו באותו הנס ומטעם זה צריך לומר שהן חייבות בכל מצות הנוהגות באותו הלילה.

הגיוינו להשתמש כאן בעקרון 'אף הן היו באותו הנס', שכן מגיד בליל הסדר הוא בעצם סיפור הנס. זאת ועוד, לפי שיטת התוספות, נשים חייבות בהלל בליל הסדר כיוון שהוא נאמר על הכוס השנייה והרביעית, שבהן נשים חייבות מכוח 'אף הן', ולפי זה נשים חייבות גם במגיד הנאמר על הכוס השנייה.¹³

ראינו גם שהתוספות מציגים שתי שיטות שונות להבנת עקרון 'אף הן היו באותו הנס', כאשר אחת מהן מצמצמת את יישום העיקרון רק למצוות דרבנן. לאור שיטה זו, המנחת חינוך טוען כי נשים חייבות בסיפור יציאת מצרים רק מדרבנן, משום 'אף הן':

¹² השאלה אם ניתן לקיים את מצוות סיפור יציאת מצרים בשמיעה, באמצעות המנגנון ההלכתי של '[שומע כעונה](#)', או שאדם חייב לקרוא את המילים בעצמו, נתונה במחלוקת.

¹³ הרמ"א מביא דרישה להפוך את ההגדה למובנת בעבור הנשים היושבות בשולחן, וייתכן שהוא סובר שזה חשוב בשל חיוב הנשים בכל מצוות הסדר מכוח 'אף הן'. (המשנה ברורה פוסק כך). אפשרות אחרת היא שכונת הרמ"א היא שלא יוצאים ידי חובת סיפור יציאת מצרים אם לא מבינים אותו.

שולחן ערוך אורח חיים תעג, ו
...הגה: ויאמרו בלשון שמבינים הנשים והקטנים, או יפרש להם הענין וכן עשה ר"י מלונדרי כל ההגדה בלשון לע"ז, כדי שיבינו הנשים והקטנים.

משנה ברורה סימן תעג ס"ק סד
כדי שיבינו הנשים – שהרי גם נשים חייבות במצות הלילה ובאמירת הגדה

מנחת חינוך מצוה כא, ו
...ולו' [ולומר] הטעם שנשים היו ג"כ [גם כן] באותו הנס כמו מ"מ [מקרא מגילה] וד' כוסות כבר
הוכיחו התוס[פות] דד"ז [דדבר זה] אינו אלא דרבנן בכ"מ [בכל מקרה]... בסיפור י"מ [יציאת
מצרים] ובאמת כל שאינו מחויב בדבר אין מוציא... וגם מדרבנן בודאי נשים חייבות דחייבי[ן]
בד' כוסות ...

ii. **חייב דאורייתא:** ספר החינוך קובע כי נשים חייבות במצוות סיפור יציאת מצרים
מדאורייתא:

ספר החינוך מצוה כא
לספר בענין יציאת מצרים בליל חמשה עשר בניסן כל אחד כפי צחות לשונו, ולהלל ולשבח
השם יתברך על כל הנסים שעשה לנו שם, שנאמר [שמות י"ג, ח] "והגדת לבנך" וגו'. וכבר
פירשו חכמים דמצות הגדה זו היא בליל חמשה עשר בניסן בשעת אכילת מצה, ומה שאמר
הכתוב לבנך, דלאו דוקא בנו, אלא אפילו עם כל בריה... ונוהגת בזכרים ונקבות, בכל מקום
ובכל זמן. ועובר עליה ביטל עשה.

ספר החינוך אינו מסביר את קביעתו הזו. מאחר שפעמים רבות ספר החינוך הולך לפי שיטת הרמב"ם,
יש היגיון בחיפוש תשובה בדבריו. אך גם הרמב"ם מותיר את העניין בגדר חידה. מצד אחד, הוא אינו
מזכיר את סיפור יציאת מצרים בין [המצוות עשה שהזמן גרמ](#) כשבהן נשים חייבות בפסח:¹⁴

רמב"ם הלכות עבודה זרה יב, ג
...וכל מצות עשה שהיא מזמן לזמן ואינה תדירה נשים פטורות חוץ מקידוש היום ואכילת מצה בלילי
הפסח ואכילת הפסח ושחיטתו והקהל ושמחה שהנשים חייבות.

מצד שני, הוא גם אינו מציין את מצוות סיפור יציאת מצרים, מצוה קנז בספר המצוות, ברשימת הסיכום
בספר המצוות של מצוות שמהן נשים פטורות.¹⁵

מדוע ניתן לחשוב שנשים חייבות במצווה זו מדאורייתא?

הרב משה פיינשטיין, כחלק מתשובה שבה הוא פוסק כי מותר לנשים לקרוא את ההגדה בעבור גברים,
מביא שתי סברות לכך:

1. ייתכן כי העיקרון שלפיו נשים חייבות באכילת מצה כתוצאה מהחויב באיסור חמץ רלוונטי גם
למגיד. יש בכך היגיון, שכן אכילת מצה וסיפור יציאת מצרים הן מצוות השזורות זו בזו. לשיטה
זו, עיקרון 'אף הן' מתייחס רק למצווה מדרבנן של ארבע הכוסות.

2. אפשרות נוספת היא שבדומה לשיטת הבית יוסף, עקרון 'אף הן' היו באותו הנס' יכול לחייב
נשים גם במצווה מדאורייתא דוגמת סיפור יציאת מצרים.

שו"ת אגרות משה אורח חיים ה כ, ג

אם אשה יכולה להוציא איש ידי חובת ההגדה... הנה פשוט לכאורה דמאחר שהאשה נמי חייבת
באמירת הגדה כאנשים, דבכל חיובי פסח האשה חייבת מהיקשא דכל שישנו באכילת חמץ

¹⁴ ייתכן שהרמב"ם מתייחס למצווה זו לא כאל מצוות עשה שהזמן גרמה, אלא כיום שנתי שנקבע כדי לצאת ידי מצווה
תמידית, בדומה למה שתיארנו [בפרשת זכור](#) בהקשר של מצוות מחיאת זכר עמלק.

¹⁵ ספר המצוות לרמב"ם מצות עשה קנז
והמצוה הקנ"ז היא שצונו לספר ביציאת מצרים בליל חמשה עשר בניסן בתחלת הלילה כפי צחות לשון המספר.
ספר המצוות לרמב"ם סיום מצוות עשה

וכשתסתכל באלו הרמ"ח מצות עשה תמצא המצות ההכרחיות מהם ששים מצות... והקנ"ה והקנ"ו והקנ"ז והקנ"ח
והקנ"ט והק"ס. והמאה וששים ואחת ואין הנשים חייבות בה... מאלו הששים מצות ההכרחיות יש מהן שש
וארבעים מצות שהנשים חייבות בהן גם כן וארבע עשרה מצות מהן שאין הנשים חייבות בהן...

ישנו באכילת מצה, שהוא גם לכל מ"ע [מצות עשה] דאיכא בפסח מדאורייתא. והא דהוצרך ריב"ל [רבי יהושע בן לוי] בפסחים דף ק"ח ע"א, על מה שחייבות נשים בד' כוסות, לטעם שאף הן היו באותו הנס, הוא משום דכיוון דהוא רק מדרבנן היה מקום לומר דכיוון דהוא זמן גרמא, שהתורה הקלה להן בשאר מצוות, לא תיקנו להן רבנן, אף בפסח שחייבות במ"ע [במצוות עשה] שמן התורה. לכן אמר ריב"ל [רבי יהושע בן לוי] שגם לנשים תיקנו, מטעם שאף הן היו באותו הנס... אבל עיין בב"י [בבית יוסף], שכתב נשים חייבות בד' כוסות שאף הן היו באותו הנס, ומטעם זה צריך לומר שהן חייבות בכל מצוות הנוהגות בלילה. והוא דלא כתוס[פות] דסברי שלעניין מ"ע [מצות עשה] דאורייתא לא אמרינן טעם זה, כדהוכיחו מסוכה, אלא סובר הב"י [הבית יוסף] דגם למ"ע [למצות עשה] דאורייתא, נמי אמרינן טעם זה. ..

אף הרב עובדיה יוסף סבור כי נשים חייבות בסיפור יציאת מצרים מדאורייתא:

שו"ת יחווה דעת ב, סה

גם הנשים חייבות בהגדה ובסיפור יציאת מצרים בליל פסח, מן התורה, ויכולות להוציא את האנשים ידי חובתם.

המנהג איך לספר את סיפור יציאת מצרים משתנה בין משפחה למשפחה, כאשר יש משפחות שבהן כל המשתתפים קוראים את המגיד, ואחרות שבהן רק ראש המשפחה קורא את הקטעים. לפי הרב משה פיינשטיין והרב עובדיה יוסף, אין מניעה שאישה תיקח חלק מלא בכל מנהג. (ראו כאן מאמר שבו עסקנו בנושא נשים המוציאות אחרים ידי חובה בפועל.)

הלכה למעשה

אפילו בעבור נשים חשובות, הישיבה ליד שולחן הסדר לכל אורך המגיד עשויה להיות משימה מאתגרת. בין אם בשל הצורך להשגיח על ילדים צעירים, ובין אם בשל אחריות לארגון וסידור הסעודה.

החיי אדם מתייחס למצב שבו משרתת יהודייה עסוקה מאוד בליל הסדר, ומפרט מהו המינימום של מגיד שעליה לשמוע.

חיי אדם חלק ב-ג (הלכות שבת ומועדים) כלל קל

גם נשים חייבות בכל המצוות ובאמירת הגדה. ולכן חיוב שגם המשרתת תשב אצל השולחן ותשמע כל הגדה. ואם צריכה לצאת לחוץ לבשל, על כל פנים מחויבת לשמוע הקידוש, ולכשיגיע לר' גמליאל אומר כל שלא כו', תכנוס ותשמע עד לאחר שתיית כוס ב', שהרי מי שלא אמר ג' דברים הללו, לא יצא. ונוהגין שגם קוראין אותם שתשמע העשר מכות שהביא על המצרים, כדי להגיד להם כמה נסים עשה הקדוש ברוך הוא בשביל ישראל.

בנוסף לחלקי המגיד שניתן לצפות שיהיו בגדר חובה, מציין החיי אדם שיש גם לשמוע את עשר המכות. הוא מסביר כי עשר המכות מדגישות את הניסים שעשה ה' לבני ישראל. ייתכן כי בכך הוא מתכוון לומר שמצוות סיפור יציאת מצרים היא כה בסיסית וחיונית להבנתנו את התורה ואת עצמנו כיהודיים, שהכרחי שנשים יקחו בה חלק באופן שיבהיר בעבור כולם את הניסים שעשה לנו הקב"ה.

למעשה, בחלק של מגיד נשים צריכות להשתדל מאוד לשמוע או לקרוא:

- מה נשתנה
- עבדים היינו
- עשרת המכות
- החלקים המדברים על פסח, מצה ומרור
- תחילת ההלל

כיצד ניתן ליצור איזון נכון בין הדאגה למחויבויות הבית לבין מצוות מגיד?

שהייה לצד השולחן לכל אורך המגיד אכן עשויה להיות מאתגרת, במיוחד כאשר יש צורך לערוך את השולחן לקראת הסעודה או לטפל בילדים צעירים. להלן מספר רעיונות שעשויים לסייע בכך:

1. נסו לחלוק את תחומי האחריות השונים, עד כמה שניתן, עם משתתפי הסדר האחרים.
2. נסו לתכנן את התפריט כך שלא ידרוש שום הכנות (או מעט הכנות) בזמן שבין הקידוש לשולחן עורך. כמו כן, כדאי שיהיה אוכל זמין ומוכן מראש בעבור ילדים, כך שניתן יהיה להאכיל אותם בקלות.
3. קבעו עם אחד ממשתתפי הסדר שיפתח בדיון, בפעילות או בשיר בזמן שיש צורך לעזוב את השולחן, כדי שלא תפספסו חלקים מהותיים בסדר.
4. לאישה מניקה, כדאי לארגן מקום להניק בו בנוחות שיהיה בטוח שמיעה משולחן הסדר.
5. אם ישנם ילדים צעירים הדורשים טיפול בזמן הסדר, רצוי להגדיר מקומות מנוחה לצד השולחן שבהם הם יוכלו לשכב ולנוח כאשר יתעייפו, מבלי צורך להשכיבם במיטה באופן רשמי. אם הילדים בגיל הגן ומעלה, עשו ככל שביכולתכם לשלב ולערב אותם בסדר, שהרי זה בסופו של דבר "והגדת לבנך" הוא מרכיב מרכזי במצוות המגיד.

השקעת זמן ומחשבה בפתרון בעיות מראש יכולה לעשות הבדל גדול ביצירת האווירה והחווייה המתאימה בעבור כולם, גם אם לא תוכלו לשבת או להסב לאורך כל הסדר.